

שאלה: כיון שמצות ברית מילה היא רק מצוה אחת, מפני מה מברכין עליה ארבע ברכות? הראשונה "אשר קדשנו במצוותיו וציונו על המילה". השניה: "להכניסו בבריתו של אברהם אבינו". והשלישית: "שהחיינו" והרביעית "אשר קדש ידיד מבטן? ועוד מברכם על היין? והספרדים עוד מברכים ברכה ששית על ריח ההדס?

תשובה: הברכה הראשונה היא על מעשה מצוה, על החיתוך, שלא עושים כך לשם רפואה, כמו שעושים בני בית מלכות אנגליה, שמתכוונים להנצל בזה ממחלת הסרטן. אלא מכוונים אנו לקיים ציווי של הבורא. ברכה זו נאמרת על ידי המוהל, כי הוא כמו שליח בית דין. כי אם אין האב נמצא [אם מת או הוא חולה ונמצא בבית חולים] המוהל הוא שליח בית דין, כי כל אחד מישראל חייב להביא למילתו של כל יהודי. ויש מהדרים שהאב מְמַנֶּה אותו בדיבורו להיות שליח של האב.

ברכה שניה נאמרת דוקא על ידי האב עצמו (כך כתב רמב"ם בהלכות מילה תחילת פרק ג) אבל הראב"ד והטור והרמ"א (יו"ד תחילת סי' רס"ה) כתבו שדוקא הסנדק, האוחז בילד, הוא המברך ברכה זו. בימינו המנהג הוא שהאב הוא המברך ברכה זו.

ומה הטעם לברכה נוספת זו? אלא היא ברכת שבח והודאה. מסביר "ערוך השולחן" (רס"ה, ח) כאילו התינוק עצמו מברך ברכה זו: "שעל ידי מצוה זו נכנס נפש זה תחת כנפי השכינה ונכנס בברית כלל ישראל, שהראשון בזה היה אברהם אבינו". וזה אינו דומה לשאר מצוות שהילד מתחייב בהן רק כשהוא בר מצוה. אלא כאן גם אחרי שמתאושש מהלידה, בגיל שמונה ימים, כלומר כבר כמעט בתחילת חייו, הוא נכנס לברית.

ברכה שלישית "שהחיינו" אומר הרמב"ם (הל' ברכות פי"א ה"ט) שיש לברך אותה על כל מצוה הבאה מזמן לזמן, כמו על חגים, או נר חנוכה וקריאת מגילה. לכאורה יש בזה משמעות למי שמקיים "שוב יום אחד לפני מיתתך" (אבות ב) ואמרו בגמרא (שבת קנג, א) יישום הכרה זו הוא שבכל יום ויום יהיה אדם בספק, שלא ידע מתי ימות. ולכן אם עברה תקופה והוא עדיין חי, יודה וישבח להקב"ה שהחיה אותו עד כעת.

אמנם יש מקהילות אשכנז שאינן מברכים ברכה זו. בספר "אוצר הברית" (הרב ויסברג, מ' קנא) הביא כמה טעמים. הראבי"ה (שבת סי' רפט) נימק שמפני צער התינוק, אין לנו לברך "שהחיינו", כמו שאין אומרים אז בברכת המזון "שהשמחה במעונו" (כתובות ח, א) מפני טעם צער התינוק. אבל דחו דבריו,

שהרי מי שנודע לו שאביו מת, ובזה הוא יורש את רכושו, הוא כן מברך "שהחיינו" למרות עת צערו (ברכות מט, ב).

אבל מדוע מברכים ברכה רביעית "אשר קידש ידיד מבטן...?" עונה "ערוך השולחן" (יו"ד רס"ה, ס"ק ט) כי אברהם נימול בגיל צ"ט והתינוק הזה הוא קדוש מבטן, וכמו יצחק אבינו. ומה פירוש המשך המלים? הנוסח בגמרא (שבת קלז ע"ב) "והמברך אומר: אשר קידש ידיד מבטן, חוק בשארו שם, וצאצאיו חתם באות ברית קודש. על כן בְּשֶׁכֶר זאת אֵל חי חֲלָקְנוּ: [=כי חלק ה' עמו, יעקב חבל נחלתו" (דברים לב, ט)] צוה להציל ידידות שארינו **משחת**, למען בריתו אשר שם בבשרנו. ברוך אתה ה' כורת הברית".

מה ענין ברכה זו? מפרש רש"י: "צוה להציל ידידות שארינו משחת - מגיהנם, דכתיב גם את בדם בריתך, שלחתי אסיריך מבור אין מים בו" (זכריה ט, יא) עכ"ל. כלומר מבקשים אנו שהילד הזה ישמור ברית קודש לבל יטמא עצמו באבר קדוש זה. מובא במסכת עירובין (יט, א, וכן הובא ברמב"ם הל' תשובה ח, ה) כי יש שבעה שמות לגיהנם. אחד מהם הוא "באר שחת". וכמו שאומרים בתפילת הודיה על גמר לימוד מסכת "אני רץ לחיי עולם הבא, והם רצים לבאר שחת" (ברכות כח, ב). ולכן אומרים בברכה רביעית זו להציל הנימול מ"שחת". ושם (עירובין יט, א) מובא כי נשמת אברהם אבינו יושבת על פתח גיהנם וכל מת מישראל המגיע מחמת עונותיו לשערי גיהנם, אברהם ממליץ עליו זכות ומציל אותו מליפול בגיהנם. פרט לסוג אחד של חטא. מי שבועל גויה [בין בנישואין ובין המופקרת לזנות]. אותו אין אברהם מציל כי אבר ברית שלו מכוסה טומאה. הגדיל לדבר על כך ספר הזוהר (פקודי דף רסד ע"א פתחא תניינא) כי הבעל איסורי עריות, אשת איש וכדומה, גם הוא נופל בשחת (גיהנם). בקיצור, זו תפילה שהילד ישמור קדושת הברית.

וכל הקהל עונה: "כשם שנכנס לברית, כך יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים" (כך נוסח הגמרא, אבל בימינו מברכים בכך את האב "כשם שהכנסת לברית כן תכניסהו לתורה ולחופה ולמעשים טובים"). אבל יש לתמוה, הרי הילד יזכה לקיים מעשים טובים עוד הרבה זמן לפני החופה, ומדוע קבעו מלת "מעשים טובים" אחרי מלת "חופה"? אבל בירושלמי (ברכות ט, ג) אין מלת "מעשים טובים", אלא רק "לתורה וחופה". לכן אני מציע לברך "לתורה ולמעשים טובים ולחופה".

ומברכים ברכה זו סמוך לברכה על היין, כי "ויין ישמח לבב אנוש" (תהלים קד, טו). עיקר הדבר ביין שיש בו אלכוהול שבאופן טבעי היין מביא לצהלת לב, ולא כן במיץ ענבים שיוצאים בו ידי חובה אבל אינו מביא לידי שמחה. וכל מצוה

חשובה, כמו קידוש והבדלה בשבתות וחג, וכן ברכות החופה ועוד קבעו על היין.
ולכן גם כאן. כדי להראות חשיבות וגם לשמוח.

ברכה ששית יש. עדות המזרח מברכים על ההדס (שו"ע רסה, א) והטעם לכך
כתב "שבולי הלקט" (הל' מילה ס"ק ד) כי מובא במדרש בראשית רבה (מח) כי
בשעה שמל אברהם 318 ילידי ביתו העמיד גבעות הערלות, וזרחה השמש
עליהם והתליעו ועלה ריחם לפני הקב"ה כקטורת הסמים. כך בשעה שבני
ישראל באים לידי עבירות, הקב"ה נזכר בריח זה ומתמלא עליהם רחמים.
ההדס מורה על ריח טוב.

הסברנו בעזרת השם כיצד כל מנהגי ישראל מלאים טוב טעם ודעת. אשרינו
ומה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו.